

14. - 15. december 1938, Bratislava.

Rokovanie česko-slovenskej a maďarskej subkomisie pre sťažnosti o riešení kolonistov slovenskej a českej národnosti na odstúpenom území a o príslušníkoch maďarskej národnosti na Slovensku.

Protokol I - 14. 12. 1938, začiatok: 17.00 hod.¹

Jednanie zahájil pán Dr. Martin Mičura, ktorý privítal delegáciu maďarskú a vyslovil želanie, aby toto jednanie dospelo k čím väčšiemu úspechu².

Pán Sebestyén vo svojej odpovedi sa osvedčuje, že i maďarská vláda je ochotná v tomto smere jednať. Zásadne súhlasí s touto výmenou obyvateľstva avšak s výhradami, ktoré sa týkajú menovite:

1. Maďarská vláda nesúhlasí s tým, aby ochota jej prevziať niektorých občanov maďarskej národnosti z územia Česko-slovenskej republiky junktimovaná bola s otázkou kolonistov.

2. Neprevezme ľudí, ktorí majú byť považovaní za autochtónnych³,

3. aby navzájom vypovedanie Maďarov z územia Česko-slovenskej republiky, hlavne na východe, prestalo.

Odôvodňuje toto stanovisko, najmä pri tomto nemohla by byť reč o výmene takých na Slovensku usadených obyvateľov maďarskej národnosti, ktorí tu už cez dlhé desaťročia bývajú.

Pán Dr. Mičura na vývody maďarského delegáta odpovedá, že slovenská delegácia súhlasí, aby sa počet vymeniť sa majúcih kolonistov ustálil a že ohľadom spôsobu výmeny týchto vyhradzuje si česko-slovenská delegácia odpoveď po porade s príslušnými činiteľmi. Čo sa však týka bodu 3., poznamenáva, že i na maďarské úrady sú ponosy, ktoré vypovedajú teraz už nielen kolonistov, ale aj iných vo veľkom počte. Vyslovuje želanie, aby sa našiel spôsob, podľa ktorého by sa táto vec úspešne vyriešila.

Pán Dr. Fiša sa pripojuje k slovám pána Dr. Mičuru a potvrdzuje, že sa vyskytuje mnoho prípadov okamžitého vypovedania maďarskými úradmi a to tiež vypovedania úradníctva na obsadenom území zostavajúcich filiálok česko-slovenských peňažných ústavov, čo potom na druhej strane pri vyplácaní vkladov naráža na veľké ťažkosti, lebo pre nedostatok personálu tieto peňažné ústavy nie sú v stave ich povinnostiach vyhovieť. Žiada preto, aby v tejto schôdzi bolo ohľadom zastavenia tohto vypovedania učené okamžité opatrenie.

Vedúci maďarskej delegácie pán Sebestyén zdeľuje, že maďarská vláda už v tejto veci učinila opatrenie, ktoré bolo i publikované.

Pán Dr. Mičura ďalej žiada, aby zo strany maďarskej vlády bolo zastavené vymáhanie daňových reštancií od kolonistov na obsadenom území dotiaľ, kým jednanie o otázke týchto nebude skončené.

K tomuto požiadavku sa tiež pripojuje pán Dr. Galla s poznámkou, že nakoľko v týchto prípadoch ide tiež o vymáhanie daní česko-slovenskými úradmi, už odpísaných, zdá sa mu, ako by maďarské úrady neakceptovali daňové záznamy česko-slovenských berných úradov.

Pán Sebestyén sľubuje, že i v tomto ohľade zakročí.

Ďalšia otázka by bola spôsob prevezenia majetku kolonistov. V tomto ohľade tlmočí pán Sebestyén stanovisko maďarskej vlády, ktoré odovzdáva písomne podľa prílohy⁴.

Pán Dr. Mičura v mene česko-slovenskej delegácie súhlasí s bodom 1. a 2. stanoviska maďar-

skej vlády, avšak s bodom 3. súhlasiť nemôže a poukazuje na tú nótu maďarskej vlády, v ktorej sa hovorí o 15-dňovej výpovednej lehote.

Tiež i pán Dr. Koukal sa prihovára za iné prijateľné riešenie tejto otázky.

Pán Dr. Sebestyén hovorí, že maďarská vláda na otázku kolonistov díva sa ako na vec pre ňu politicky neutržateľnú, a preto musí čím skôr byť vybavená.

K vývodom pána Sebestyéna pán Dr. Koukal pripomína, že maďarská vláda mala by kolonistov považovať za cudzincov a s nimi podľa toho nakladať.

Pán Dr. Mičura k tejto poznámke ešte pripojuje, že maďarská vláda k otázke kolónii svojho času svoj súhlas na medzinárodnom fóre dala, a preto by mala svoje terajšie stanovisko k tomuto prispôsobiť.

Pán Sebestyén vyslovuje nádej na jednomyseľné riešenie tejto otázky a konečne pripomína otázku odškodnenia kolonistov a to za ich movitý a nemovitý majetok. Ovšem o tejto veci drží za potrebné zozbierať patričný materiál, na základe ktorého bolo by možné maďarskej delegácii vyba-viť otázku odškodnenia kolonistov individuálne, lebo pre rôznosť vyskytnúť sa možných otázok generálne riešenie nedrží sa uskutočniteľné. Preto najvdáčnejšie by prijal, ak by táto otázka mohla byť predmetom zvláštneho individuálneho jednania.

Pán Dr. Mičura navrhuje, že by sa v tejto otázke mohlo stať nejaké zásadné uznesenie.

Pán Dr. Fiša poukazuje na bod 3. a 4. zápisnice zo dňa 1. decembra 1938⁵.

V ďalšom sa vyvíja debata o formulácii princípu odškodnenia a jeho výšky.

Pritom tá okolnosť, že maďarská vláda je náklonná jednať o odškodnení za nemovitosti, jasne hovorí, že táto uznáva svoju povinnosť odškodniť kolonistov za všetko, teda i za nemovitosti.

Pán Dr. Fábry poznamenáva, že by bolo nutné výšku odškodnenia jednotlivých kolonistov v každom prípade komisionálne zistiť.

Potom odovzdáva člen maďarskej delegácie pán Sebestyén koncept návrhu svojej delegácie vypracovaný ohľadom riešenia otázky kolonistov.⁶

V ďalšom prejednáva sa otázka presťahovania majetku verejných zamestnancov (vojenských gážiztov) a súkromných osôb z obsadeného územia a to, čo sa týka jeho technického a finančného prevedenia. Po krátkej debata bolo dohodnuté na nasledovných zásadách:

1. a) verejní zamestnanci (vojenski gážizti) môžu svoj majetok každý zvlášť a osobitne vy-viesť, pričom výdavky spojené s týmto vystáhovanim budú hradené cestou česko-slovenskej národnej banky zo zvláštneho k tomu účelu otvoreného úveru,

b) vypovedanie prenájmu bytov stane sa dľa zákonitých predpisov v dobe vystáhovania sa na obsadenom území platných,

c) prevezenie majetku cez hranice stane sa bez poplatkov. Vývoz cenin je možný len na zákla-de povolenia Maďarskej národnej banky a to tiež bez poplatkov.

2. Ohľadom vyvezenia majetku osôb súkromných je postup podobný. Tu však ide všetko na ich náklad a musia si sami cestou maďarského vyslanectva zaopatriť povolenie k vývozu svojho majetku.

Na koniec jednala delegácia o utvorení komisie pre opciu a štátne občianstvo a tiež komisie pre menšinové otázky.

Zápisnica II - 15. 12. 1938, začiatok: 12.00 hod.

Pán Dr. Mičura odovzdáva písomnú odpoveď na návrh, ktorý dňa 14. decembra 1938 podala maďarská delegácia⁷.

Pán Sebestyén k tejto pripomína, že ohľadom tejto veci musí si vyžiadať úpravu, lebo prijatím tohto stanoviska nastala by nová zmena etnografických pomerov⁸.

Pán senátor Braščajko udáva, že podľa výkazov vlády bolo z Podkarpatskej Rusi vykázanych len 478 Maďarov, a preto žiada maďarskú delegáciu, aby mu odovzdala presný zoznam Maďarov vypovedaných z Podkarpatskej Rusi.

Pán Sebestyén ako odpoveď na toto navrhuje utvoriť miešanú česko-slovensko-maďarskú komisiu, ktorej úkolom by bolo preskúmať problém vykázanych Maďarov z Podkarpatskej Rusi. Jej členovia nech sú vybavení plnou mocou hneď na mieste riešiť jednotlivé prípady.

Pán Dr. Koukal navrhuje, aby táto komisia mohla riešiť i prípady vypovedania zo strany maďarskej.

Pán senátor Braščajko v mene Podkarpatskej vlády prehlasuje, že táto je ochotná späť prijať všetkých tých vykázanych občanov, ktorých možno považovať za autochtónnych.

Delegácia sa uznáva vyslať výšenavrhovanú miešanú česko-slovensko-maďarskú komisiu.

Konečne pán Dr. Zvrškovec dotazuje sa maďarskej delegácie na otázky:

1. salvus konduktus pre osoby vrátiťšie sa na maďarské územie,
2. ich zaopatrenie (ubytovanie, stravovanie) počas ich tamojšieho pobytu,
3. disponovanie dostatočného počtu železničných vozňov, potrebného pre prevezenie ich majetku.⁹

Po podaní patričnej odpovede sa zasadnutie skončilo.

AMZV ČR, PrS, kart. 61, f. 5, č. 178 675/VI-4/38. Kópia, strojopis.

¹ Prítomní:

za slovenskú delegáciu: M. Mičura, J. Zvrškovec, P. Fábry, J. Galla, A. Koukal, P. Fiša, B. Dirlam, F. Ševčovič.

Za maďarskú delegáciu: P. Sebestyén, J. Keresztes, G. Schultz, J. Górgényi.

² Pred oficiálnym rokovaním sa o 15. hodine stretla česko-slovenská časť subkomisie pre sťažnosti, kde P. Fiša „zpravil najprve čs. delegácii o názoru MZV na otázku kolonistů, upozornil zejména na to, že jest třeba postupovati opatrně, aby nějakou dohodou o kolonistech nebyla nepříznivě prejudikována jednání v Berlíně, zejména v otázce náhrady za zabraný nemovitý majetek a doporučoval projednávatí věc dilatorně“ – AMZV ČR, PrS, kart. 65, f. 12, č. 179 378/VI-4/38. Správa o zasadnutí subkomisie pre sťažnosti 14. – 15. 12. 1938 v Bratislave.

³ „Maďarská vláda by převzala určitý počet Maďarů, naprosto nemohla by se však vázati, že vezme spět počet odpovídající zcela přesně počtu vypovězených kolonistů. Jednalo by se tu tudíž o jakési převzetí symbolické a ne tedy o jakousi výměnu obyvatelstva. Maďarská vláda převzala by jen takové Maďary z území slovenského, kteří se tam nastěhovali po 28. říjnu 1918, ne tedy t. zv. praobyvatele, ježto by to podle názoru maďarské delegace znamenalo novou změnu etnografického charakteru tohoto území“ – Správa z rokovania v Bratislave 14. – 15. 12. 1938. – AMZV ČR, PrS, kart. 65, f. 12, č. 179 378/VI-4/38.

⁴ Príloha sa pri dokumente nenachádza.

⁵ Pozri dok. č. 59.

⁶ Koncept maďarskej delegácie nepublikujeme.

⁷ Podľa hlásenia česko-slovenskej delegácie zo 17. 12. 1938 „Československá vláda žádá, aby maďarská vláda převzala z území slovenského 8 000 Maďarů, čísto to bylo zvoleno proto, poněvadž odpovídá přibližně počtu kolonistů, kterých jest 2 007 rodin. V případě ovšem, že by Maďaři nevypověděli všechny tyto rodiny, jest československá vláda ochotná snížití úměrně počet Maďarů, kteří mají býti převzati maďarskou vládou. Počet 8 000 Maďarů skládal by se z těchto kategorií: 1. z dobrovolně se přihlásivších, 2. z Maďarů, kteří mají domovskou příslušnost na území odstoupenem Maďarsku, 3. z Maďarů, kteří mají sice domovskou příslušnost na území slovenském, ale nabylí ji teprve po 28. říjnu 1918, 4. z osob, jejichž pobyt na území slovenském jest z důvodů státně bezpečnostních a policejních nevytáný. Pokud jde o otázku náhrady bylo dohodnuto, že do československého návrhu bude prostě pojata věta: náhrada za zabraný majetek bude určena později. Přijetím této formulace by maďarská delegace přiznala zásadní závazek poskytnouti náhradu.“ – Správa z rokovania česko-slovenskej a maďarskej delegácie pre sťažnosti v Bratislave 14. – 15. 12. 1938. – AMZV ČR, PrS, kart. 65, f. 12, č. 179 378/VI-4/38.

⁸ V správe z Budapešti zo 17. 12. 1938 sa uvádza: „Maďarská delegácia bola tým zrejme prekvapená a poukázala zejména na to, že navrhovaným převzetím 8 000 Maďarů by byl znovu měněn etnografický ráz Horní země a že nikdy s převzetím tak velikého počtu Maďarů nepočítala. Maďarská delegace musí proto vyžádati si stanovisko vlády na návrh československý.“ – Tamže.

⁹ Maďarská delegácia rokovanie v Bratislave 14. – 15. 12. 1938 hodnotila nasledovne: Podľa inštrukcii vlády delegácia vyjadrila svoje stanovisko na česko-slovenský návrh. Stanovisko maďarskej vlády je: 1. Česko-slovenský návrh ohľadne prijatia kolonistov nemožno podmieňovať prijatím osôb maďarskej národnosti z Česko-Slovenska, 2. Týka sa to aj počtu medzi kolonistami a prijatím maďarských príslušníkov do Maďarska, 3. Z maďarskej strany sa to nemôže vzťahovať na autochtónnych Maďarov na česko-slovenskom teritóriu, ale len na tých, ktorí sa tam usídlili po roku 1918 nezávisle od toho, či ide o trianonské územie, alebo o obsadené územie. O uvedených otázkach maďarská delegácia je ochotná rokovať. Česko-slovenská delegácia na tento maďarský návrh 15. 12. odpovedala písomne. Pre Maďarsko bolo jasné, že česko-slovenská odpoveď by v zásade nevedla k úspešnému rokovaniu. Napriek tomu maďarská strana považovala za žiaduce, aby rokovania pokračovali a to vzhľadom na to, že na druhý deň sa v komisii malo rokovať o otázke amnestie. Dalo sa predpokladať, že ak by sa prerušilo rokovania o kolonistoch, problematickým by sa stalo aj rokovanie o amnestii. Na základe tejto úvahy maďarská delegácia sa obmedzila iba na vyhlásenie, že keďže česko-slovenský návrh nemôže slúžiť za bázu rokovania, maďarská delegácia si vyžáda stanovisko svojej vlády. Súčasne maďarská delegácia na otázky ohľadne vyhostení z odstúpeného územia Podkarpatskej Rusi zdôraznila, že bez uspokojivého riešenia problému kolonistov iné otázky nemajú šancu na vyriešenie. Pri aplikovaní uvedenej taktiky Bruščajko sa pokúšal aj ďalej bagatelizovať celý problém, argumentujúc 300 – 400 vyhostenými. – Záznam P. Sebestyéna z rokovani s'ťažnostnej komisie v Bratislave 14. – 15. 12. 1938. ZM HÚ SAV, FMMZV, inv. č. 2239, K – 53, Küm. pol. 1939-7/7-4199.

75

15. december 1938. Budapešť.

Česko-slovenský vyslanec M. Kobr odovzdal aide-mémoire I. Csákymu, maďarskému ministrovi zahraničných vecí, o vyhostení príslušníkov slovenskej a českej národnosti z obsadeného územia a o vpáde maďarských teroristických skupín na teritórium Karpatskej Ukrajiny.

A. Aide-mémoire

En dépit de l'engagement réciproque de suspendre de part et d'autre des expulsions arbitraires des ressortissants des desux Etats, les autorités militaires hongroises procédèrent ces derniers jours aux expulsions dans des différentes régions de la zone rétrocedée à la Hongrie, et ceci des fois même au détriment des intérêts des ressortissants hongrois.

Ainsi p. ex. la filiale de la Živnostenská banka a Kassa y a laissé 5 employés avec un directeur pour assurer le service normal dans l'intérêt même des clients hongrois de cette succursale.

Le 14 décembre ont été cités par devant le commandant militaire le directeur de cette succursale et trois employés, lesquels ont été frappés d'ordre d'expulsion avec les délais variant depuis 12 heures à 3 jours.

Dans ce cas la dite succursale sera forcée à fermer ses portes, ce qui entravera la liquidation et retardera les payments des dépôts des clients hongrois.

Le 8 décembre a été arrêté à Ungvár le directeur – délégué des Usines Ceskomoravská-Kolben-Daněk, l'ingénieur Marko Třepet, né à Ungvár, ressortissant tchéco-slovaque. Il se rendait à Ungvár en sa qualité de Directeur des Usines d'Electricité Subcarpathiques.

Le 14 décembre l'Administration de l'Orphelinat de Cseklész a reçu l'ordre de partir dans le délai de 48 heures ensemble avec les orpheline. Il prie au moins un prolongement de ce délai.